

Çocukların Eğitim Tarzını Belirlemede Anne ve Babaların Hakkı Üzerine Bir Deneme

Davut OKÇU*

Öz: Dünya yeni bin yıla girerken *demokrasi, çoğulculuk ve insan hak ve hürriyetleri* kavramları insanlığın ortak değerleri olarak önem kazanmıştır. Birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da demokrasi, çoğulculuk ve insan hak ve hürriyetlerine ilişkin kriterlere uyulup uyulmadığı tartışılmaktadır. Tartışma konularından birisi de çocukların eğitim tarzını belirlemede anne ve babalara tanınan inisiyatifin ölçüsüdür. Başta İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve Çocuk Hakları Sözleşmesi olmak üzere birçok uluslararası sözleşmede çocukların eğitim tarzını belirleme hakkının ebeveyne ait olduğu hükme bağlanmıştır.

Türkiye, insan haklarını tanzim eden Uluslararası Sözleşmeleri kabul etmiş, eğitim hakkını düzenleyen maddelerin bazı bölümlerini de çekince koyarak imzalamıştır. Çocukların eğitim tarzını belirleme konusunda anne ve babaya inisiyatif tanınması hükmü de çekince konulan maddeler arasında yer almaktadır. Ancak anne ve babalara çocuklarının eğitim tarzını belirleme konusunda tanınan inisiyatifin düzeyi tartışmalara yol açmaktadır.

Çeşitli düşünce ve eğilimlerin değerli kabul edilmesi, korunması ve temsil edilme hakkına sahip olması *çoğulculuk* olarak nitelendirilir. Temel bir insani hak olan eğitim hakkının kullanılmasında da çoğulculuk ilkesine uyulması demokrasinin gereğidir. Milli Eğitim Politikalarının belirlenmesinde velilerin yeterince inisiyatif sahibi olamaması demokrasinin olmazsa olmaz şartı olan *çoğulculuk* ilkesinin uygulanmasında sorunlara neden olmaktadır. Eğitim tarzını belirleyen müfredatların hazırlanmasında anne ve babaların tercihlerinin gerektiği ölçüde dikkate alınmaması *tek tipleşme* tehlikesi doğurmaktadır. Tek tip bir eğitim programının yürürlükte olması ise yeni kuramların, yöntem ve tekniklerin geliştirilmesine sekte vurmaktadır. Karar aşamalarında sürece dâhil edilmeyen velilerin memnuniyet ölçüsü de sınırlı

*Batman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı, Orcid No: 0000 0001 7943 9515, Email: davutokcu72@gmail.com

kalmaktadır. Bu bağlamda Milli Eğitim Politikalarının belirlenmesinde Uluslararası standartlara uyum sağlanmalı ve çekinceler adım adım kaldırılmalıdır. Şüphesiz demokrasi, insan hakları ve çoğulculuk ekseninde Uluslararası Standartlara uyumlu bir eğitim politikasının uygulanması hem akademik hem de değerler eğitimi alanında çitanın yükselmesine imkân sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, Eğitim Hakkı, Eğitim Tarzı, Çoğulculuk.

Parents' Rights in Determining Children's Education Style

Abstract: As the world enters the new millennium, the concepts of 'democracy', 'pluralism' and 'human rights and freedoms' have gained importance as the common values of mankind. As in many fields, it is discussed in the field of education as well whether the criteria of democracy and human rights are followed or not. One of the discussion topics is the degree of initiative that has been provided to the parents in determining their children's education style. In many international conventions, especially in the Universal Declaration of Human Rights and the Convention on the Rights of the Child, it is resolved that the right to determine the education style of children belongs to parents.

Turkey has accepted the International Conventions regulating human rights and has signed some parts of the items regulating right to education by making reservations. The provision of providing the parents the initiative in determining the education style of children is also among the items that are made a reservation. However, the degree of initiative that has been provided to the parents in determining their children's education style leads to debate.

The fact that various thoughts and tendencies are accepted as worthy, protected and have the right to be represented can be called as 'pluralism'. Just as in every case, respecting the principle of 'pluralism' in the right to education, which is a basic human right, is a requirement of democracy. The fact that the parents have not enough initiative in determining the National

Education Policies causes problems in the implementation of the "pluralism" principle, which is the sine qua non of democracy. Also, the fact that parents' preferences are not taken into consideration in the preparation of curricula that determine the style of education gives rise to the danger of 'monotype'. Mono-type curriculum implementation also prevents the development of new theories, methods, and techniques in the field of curriculum development. The satisfaction level of the parents who are not included in the decision-making process is also limited. In this context, international standards should be adhered to and the drawbacks should be removed step by step in the determination of National Education Policies. Undoubtedly, the application of an education policy in accordance with the international standards on the basis of democracy, human rights and pluralism will enable the rise of standards both in the academic and values education.

Keywords: Parents, Right to Education, Education Style, Pluralism.

Giriş

Arapça kaynaklı olan *hak* kavramı sözlüklerde doğru (Devellioğlu, 1970), adalete mutabakat ve uygunluk (İsfahani, 1992) şeklinde tanımlanmıştır. Terim olarak, hukuken himaye edilmiş ve bu himayeden yararlanma, hak sahibinin iradesine bırakılmış olan menfaatler (Önen, 1991) olarak izah edilmiştir. Yaygın tanımlara göre insan hakları; temelde insanlık onurunu korumayı amaçlayan, insan olması nedeniyle herkesin sahip olduğu vazgeçilemez ve devredilemez birtakım evrensel haklardır. Fransa ihtilalinde öne çıkan *eşitlik, hürriyet, adalet* sloganlarıyla başlamış zamanla sınırları genişlemiştir. İnsan hak ve hürriyetlerine karşı saygıyı öngören, yani insan haklarına yer veren ilk Uluslararası antlaşma Birleşmiş Milletler (BM) antlaşmasıdır. Ancak bu antlaşmada temel insan haklarının neler olduğuna dair somut ve genel geçer bir sınır çizilmemiştir.

İnsan şüphesiz eşref-i mahlûkattır ve âlemin merkezinde yer alır. Bu nedenle en kıymetli yatırım insana yapılan yatırımdır. O yüzden eğitim ilkel topluluklardan beri söz konusudur. İnsanoğlu, kimi bilgilerini, genç kuşaklara aktarma ihtiyacı hissettiği zaman eğitim başlamıştır. Çocukların eğitime tabi tutulması asırlar boyunca ailenin inisiyatifine terk edilmiştir. Eğitim tarihi yakından incelendiğinde, her ülkenin eğitim sisteminin değişik tecrübeler sonucu şekillendiği görülecektir. Her toplumda eğitime yaklaşım ve eğitimde var olduğu kabul edilen sorunlar, yaşadığı geçmişe bağlı olarak, farklılık gösterebilmektedir.

Eğitim faaliyeti çok boyutlu bir faaliyettir. Eğitimin ihmal edilmesi çeşitli sosyal, kültürel, ekonomik sorunlara yol açar. Ailelerin yetersiz kalması ve çocukların eğitimsiz kalması çeşitli sorunlara yol açınca kamu otoritesi devreye girmiştir. Örneğin çocukların okula değil çalışmaya yönlendirilmesi üzerine Osmanlı Padişahları fermanlar yayınlamaları temel eğitimin zorunluluğuna vurgu yapmışlardır (Koçer, 1974). Özellikle sosyal, kültürel, sanayileşme ve iletişim alanında meydana gelen gelişmeler çocukların eğitimi konusunda Devletlerin de sorumluluk almasını zorunlu kılmıştır. Eğitim insanı, insan da evreni imar eder. Eğitimden nasiplenmemiş bireylerin kendilerine, ailelerine ve topluma katkı vermesi mümkün olamaz. Bu nedenle devletler eğitime ilişkin kararları alırken birey, aile ve toplum ilişkisine zarar vermemelidir.

Uluslararası düzeyde kabul görmüş hukuk metinlerine göre insanlar, hak ve saygınlık açısından eşit ve özgür olarak doğarlar. İnsan haklarının çerçevesi, insanların doğuştan sahip oldukları, engellenemeyen ve devredilemeyen haklar ile çizilmiştir. Eğitim hakkı da İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer almış temel insan haklarından biridir. Bu kapsamda çocukların eğitim tarzını belirleme hakkının kamu otoritesinden ziyade ebeveyne ait olduğu her iki evrensel beyanname ile tescil edilmiştir.

Cumhuriyetin ilanından sonra TBMM'nin yasalaştırdığı Tevhid-i Tedrisat ile birlikte Türkiye eğitim sisteminde radikal değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu değişiklikler çerçevesinde eğitime ilişkin her türlü kararı alıp uygulama yetkisi Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'na devredilmiştir. Tüm yetkilerin MEB'e devredilmesi zaman zaman çocukların eğitimi konusunda ebeveyn ve devleti karşı karşıya getirmektedir. Zira eğitim tarzını belirleme yetkisi Devletin tekelinde olması durumunda ders müfredatlarının hazırlanmasında Devletin öngördüğü felsefe ve değerler esas alınmakta, ebeveynin sürece aktif katılımı mümkün olamamaktadır. Oysa vatandaşın benimsediği felsefe ve değerlerin Devleti yönetme gücünü elinde bulunduran kadroların felsefesiyle farklı olması doğal bir durumdur. Farklılıkların sorun olarak görülmesi 1920'li yıllarda *ulus devlet* yaklaşımının yaygınlığı dolayısıyla normal karşılanabilir. Ancak günümüzde farklılıklar sorun değil zenginlik sayılmaktadır. Bu bağlamda sorunun çözümü bir tarafın göz ardı edilmesinden değil, tarafların işbirliği yapmasından geçmektedir.

Eğitim sistemleri genel olarak *sorgulayan, araştıran* öğrenciler yetiştireceklerini taahhüt etmektedir. Nitekim Türk Eğitim Sistemi de yeni nesilleri "... *Hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı; kişilik ve teşebbüse değer veren; topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak*" (METK, Madde 2/2) yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Milli eğitimin bütün kademelerinde 2005-2006 öğretim yılına kadar davranışçı yaklaşım benimsenmiştir. Davranışçı yaklaşım öğretmenin ve programın söylediklerini sorgulamadan kabul etme mantığına dayanmakta idi. Davranışçı yaklaşımın terk edilip yapılandırmacı yaklaşıma geçilmesi bireyi öğrenme sürecinde aktif hale getirmeyi ve kendi öğrenmesinden sorumlu olmayı kazandırmıştır. Bu kazanımlara rağmen programların içeriği konusunda seçeneklerin arzu edilen seviyeye ulaştığını söylemek mümkün değildir. Açıkçası bir taraftan *tek-tip eğitim programı* öngören uygulamalar ile diğer tarafta

milli eğitimin genel amaçlarında yer alan *hür ve bilimsel düşünme gücü, insan haklarına saygı* kavramları çok uyumlu görünmemektedir.

Evrensel Hukuk ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin İçtihatlarına göre, eğitim ve öğretimin çoğulcu olması öncelikle resmi eğitimin bir niteliği olmak zorundadır. Resmi eğitim taraflı, ideolojik ve tek tip insan yetiştirmeye yöneldiğinde, ebeveynin eğitim tarzını seçme hakkına saygı gösterilmesine imkân verilemeyecektir (Yaşar, 1999). Son yıllarda başta Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olmak üzere bazı derslerin içeriğinde farklı dini düşünceye sahip vatandaşları memnun etmek amacıyla iyileştirmeler yapılmıştır. Örneğin *Alevilik* bir konu başlığı olarak programa dâhil edilmiş, Kürtçe seçmeli dersler arasına alınmıştır.

Devlet tarafından, *ebeveynin, dini ve felsefi inançlarına aykırı şekilde*, belirli fikirlerin aşılması amacının güdülmesi AİHM içtihatlarıyla da eleştirilmiştir. Bir başka ifadeyle AİHM içtihatlarıyla, devletin, dini ve felsefi inançlara aykırı olacak şekilde, eğitim vermesi uygun görülmemiş, bir bakıma Devletlerin yetki sınırları çizilmiştir (Doğru, 2004). Mahkeme içtihatları doğrultusunda temel insan hakları ve bu arada eğitim hakkının, devlet müdahalesine karşı güvence altına alınması, siyasi iktidarlar karşısında evrensel düzeyde bir destek ile korunmasının zarureti ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 1996). Ancak İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve benzeri Uluslararası Sözleşmeler, bir takım çekinceler doğrultusunda taahhütlerini yerine getirmeyen Devletler hakkında herhangi bir yaptırım öngörmediğinden farklı uygulamalara rastlamak mümkün olmaktadır. Çocukların eğitim tarzını belirleme konusunda Uluslararası hukukun yanında İslam Hukuku, Milli Eğitim Temel Kanunu ve Türk Medeni Kanunu (Madde: 340-341) da birtakım düzenlemelere yer vermiştir.

2. Uluslararası Hukuka Göre Çocukların Eğitim Tarzını Belirlemede Ebeveyn Hakkı

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948)'nin 26. Maddesi 3. Fıkrasında “Anne ve baba, çocuklarına verilecek eğitim türünü seçmek hakkını öncelikle haizdirler” denilmektedir. Anne ve babanın çocukların eğitimiyle ilgili hakkı birçok ülkenin iç hukukunda da bu doğrultuda düzenlenmiştir. Ebeveynin çocuklar üzerindeki eğitim tarzını belirleme hakkı ayrıca 4 Kasım 1950 tarihli Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin imza koyduğu İnsan Haklarını ve Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmeye Ek Protokolün 2. Maddesinde şu şekilde tescil edilmiştir:

“Kimse öğrenim hakkından mahrum edilemez. Devlet, eğitim ve öğretim sahasında deruhte edeceği vazifelerin ifasında, ebeveynin bu eğitim ve öğretimi kendi dini ve felsefi inançlarına göre temin etmek hakkına riayet edecektir.”

Keza Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesinin 5. ve 18. Maddeleri de çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesi sorumluluğunun ilk önce anne ve babaya ait olduğunu; devletin de çocukların bu konudaki haklarının güvence altına alınması için anne ve babaya veya vasilere gerekli yardımları yapması gerektiğini hükme bağlanmıştır (Akyüz, 2000). Böylece evrensel hukuk, çocukların eğitim tarzını belirleme hakkı konusunda inisiyatifin anne ve babada olduğunu açıkça ifade etmektedir. Şüphesiz bu hakkın kullanımının bir başka hakkı veya kamu güvenliğini ihlal gibi sonuçlar doğurmaması için Devletin zımnen de olsa düzenleme yapmak konusunda birtakım yetkilerinin bulunduğu kabul görmektedir (Doğru, 2004). Bir başka ifadeyle devletlerin kendi iç hukuklarından kaynaklı olarak birtakım çekincelerde bulunabileceğine işaret edilmiştir.

Çocukların eğitim tarzını belirleme hakkının ebeveyne ait olduğu BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nde de tekrar edilmiştir, Sözleşme'nin 13/3. maddesine göre:

“Bu Sözleşmeye taraf devletler, anne-babaların ve uygulanması mümkünse vasilerin de, çocuklarını devlet tarafından kurulan okulların dışında var olan ama devlet tarafından konulmuş veya onaylanmış standartların asgari şartlarına sahip bulunan okullara gönderme ve kendi inançlarına uygun bir biçimde çocuklarına dinsel ve ahlaki eğitim sağlama haklarına saygı gösterir.”

Ancak, yine aynı Sözleşme'nin 13/4. Maddesi:

“Bu maddenin hiçbir hükmü, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen prensiplerin özel eğitim kurumlarında her zaman yerine getirilmesi ve özel eğitim kurumlarında verilen eğitimin devlet tarafından gösterilen asgari standartlara uyması halleri saklı kalmak kaydıyla, kişilere ve kuruluşlara eğitim kurumları kurma ve yönetme serbestliği verecek şekilde yorumlanamaz” demektedir.

BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 18/4. Maddesi:

“Taraf devletler, anne-babalar ile mümkünse vasilerin kendi inançlarına uygun biçimde çocuklarına din ve ahlak eğitimi verilmesini isteme özgürlüğüne saygı göstermeyi taahhüt ederler” hükmünü içermektedir.

Görüldüğü gibi sözleşmelerin ilgili maddeleri eğitim hakkının yanında eğitim tarzını belirlemede anne ve baba hakkından bahsetmektedir.

Anne ve babaların farklı eğitim tarzı talebine cevap verebilmek için program düzeyinde zengin bir alt yapıya ihtiyaç bulunmaktadır. Eğitim programları özellikle farklı ders taleplerini karşılayacak bir çeşitliliği barındırmalıdır. Eğitim programlarının çeşitliliği zorunlu olarak okul bazında çeşitliliğe kapı aralayacaktır. Okul çeşitliliği sadece devlet okulları açısından değil, aynı zamanda özel okullar düzeyinde de ihtiyaç haline gelecektir. Bu bağlamda birçok Avrupa ülkesinde başta Kiliseler olmak üzere pek çok cemaate, sivil kuruluşa veya şahıslara ait özel öğretim kurumları faaliyet göstermektedir. Farklı programlar uygulayan eğitim kurumlarının

varlığı anne ve babaların evrensel yasalardan kaynaklanan taleplerini karşılamak konusunda büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Bu arada devletler, ebeveynlerin çocuklarına kendi inançlarına uygun dini ve ahlaki eğitim verme serbestisine saygı gösterme yükümlülüğünü yerine getirmekte, çoğulcu eğitim anlayışının gerçekleşmesine katkı sunmaktadırlar.

Çocukları eğitme tarzı konusunda ebeveyn ve devlet (kamu) otoritesi arasında dünyanın pek çok coğrafyasında tartışmalar yaşanmıştır. Bu bağlamda Avrupa'da da çocuğa sahip çıkma yolunda kilise ve devlet arasında XIX. yüzyıla kadar süren çetin çekişmeler cereyan etmiştir. Nihayet çocuklara sahip çıkma mücadelesi cumhuriyetçilerin zaferiyle sonuçlanmış (Bumin, 1983), Devletlerin çocukların göreceği eğitim tarzını belirlemedeki ideolojik yaklaşımı zamanla velilerin tepkisine neden olmuştur. Bu gelişmelere paralel olarak ebeveynin çocukları üzerindeki hakları hukuki metinlerde yer almaya başlamıştır. Avrupa'da eğitimde kurumsal çoğulculuğun desteklenmesi, farklı programlar uygulamak, daha önemlisi *yeni kuramlar geliştirmek* açısından büyük imkânların doğmasına zemin hazırlamıştır. Örneğin Fröbel, şahsına ait Kindergarten (çocuk bahçesi) adlı okulunda (Gürol, 2012) ve Montessori, Casa dei Bambini (çocuk evi) ismiyle kurduğu okulunda (Şahin, 2012) kendi isimleriyle anılan kuramlarını geliştirmişlerdir. Şüphesiz ki, demokrasinin gereği olan çoğulculuğun eğitim alanında da kabul görmesi eğitimcilerin başarıyı yakalamak konusunda yeni yöntemler üzerinde çalışmalar yapmasına yardımcı olmaktadır. Kurumsal çoğulculuk, değişik türde eğitim kurumları ve eğitim programlarının mevcudiyetini öngörmektedir. Başta Fransa olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde kilise, cemaat veya kişilere ait pek çok özel okul bulunmaktadır. Özellikle Fransa'da kilise okullarının etkisi ve başarısı tartışma konusu olmaya devam etmektedir (Bolay ve Sarıkavak, 2001). Özel öğretim okullarının çeşitliliği velilerin seçim yapabilme şansını arttırmaktadır. Farklı kurumların mevcudiyeti veliler için farklı seçenekler arasından bir tercihte bulunabilme şansı tanımaktadır. Velilere sağlanan eğitim tarzını seçme

özgürlüğü, evrensel hukukun hak ve hürriyetler açısından ulaşmak istediği hedefler arasında yer almaktadır. Farklı eğitim kurumlarının ve eğitim programlarının teşvik edilmesi girişim özgürlüğünü de beraberinde geliştirmektedir. Böylece eğitim kurumları ve eğitim programları üzerinde Devlet tekeli önemli ölçüde azalmaktadır. Dünyadaki uygulamalar göstermiştir ki, özel eğitim kurumlarının açılması önündeki engellerin kaldırılması, program alanında esnekliğin sağlanması ve farklı program uygulayan kurumların çoğalması kalitenin artmasına büyük katkı sağlamıştır.

Eğitimde çoğulculuk; resmi ya da özel eğitim ve öğretim kurumlarında nicelik ve nitelik açısından zenginliğe, anne ve babaların da çocuklarını kendi dini veya felsefi görüşlerine göre yetiştirme hakkına saygı gösterilmesine zemin hazırlamaktadır (Kaboğlu, 1998). Çağdaş eğitim sistemlerinin evrensel hukukun öngördüğü tarzda anne ve babanın taleplerine karşılık verebilmesi için kurumsal ve program çeşitliliğine riayet etmesiyle mümkündür. Eğitim programlarında çeşitliliğe imkân verecek düzenlemeler beraberinde zorunlu olarak özel öğretim kurumlarının açılmasını gerektirecek; farklı eğitim programları uygulayabilecek olan özel öğretim kurumlarının çoğalması akademik başarıyı yakalama konusunda bir rekabete vesile olacaktır.

3. Türk Hukuk Sistemine Göre Çocukların Eğitim Tarzını Belirlemede Ebeveyn Hakkı

Cumhuriyetin ilanını takip eden süreçte eğitim sisteminin en önemli sorunlarının başında Medrese ve Batı kaynaklı eğitim kurumları arasında cereyan eden çekişmeler yer alıyordu. Bürokrasi, Devlet memurluğuna atamada medrese ve idadiler arasında bir tercih yapmakta zorlanıyordu. Yabancıların açtığı okul sayısı birinci dünya savaşı öncesinde 2000’li rakamlarla ifade ediliyor, yasal boşluk dolayısıyla kontrolleri sağlanamıyordu (Yücel, 2016).

Bir taraftan yabancı okulların siyasi emelleri diğer taraftan eğitim kurumları arasındaki çift başlılık ve çekişme TBMM'yi tedbir almaya zorluyordu.

Tevhid-i Tedrisat Kanununun TBMM tarafından 1924 yılında yürürlüğe konulmasıyla birlikte eğitim sisteminde çok büyük çapta değişiklikler gerçekleştirdi. Eğitim alanındaki değişiklikler Avrupa'da esmekte olan ulus devlet paradigmasına uygun bir çizgide gerçekleştirilmiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte sıbyan mektepleri ve medreseler kapatılmış, eğitim sistemi geçmişinden çok farklı bir mecraya yönelmiştir. Saruhan Milletvekili Vasıf Çınar ve 57 arkadaşı Meclise sundukları Tevhid-i Tedrisat Kanunun gerekçelerini sıralarken bu niyetlerini açıkça ifade etmişlerdi:

“Yüksek Başkanlığa! Bir devletin Milli Eğitim Politikası milletin duygu bakımından birliğini sağlamak için eğitim birliği en çağdaş, en bilimsel, en doğru ve her yerde yararı görülmüş bir ilkedir. İkilik eğitim ve öğretimin birliği konusunda birçok zararlı sonuçlar doğurdu. Bir ulusun bireyleri ancak bir eğitim görebilir. İki türlü eğitim bir ülkede iki türlü insan yetiştirir. Bu ise, duygu ve düşüncede dayanışma amacını hepten bozar” (Velidedeoğlu,1990).

Kanunun önemli maddeleri şunlardır:

“Madde 1–Ülkedeki bütün medrese ve okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlandı.

Madde 2 – Ders programlarının, Bakanlık tarafından hazırlanması ve okulların denetim altına alınmasına karar verildi.

Madde 3 – Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde okul ve medreselere tahsis olunan aynı ve nakdi varlıkların tamamı Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine nakledildi.

Madde 4 – Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yüksek din uzmanı yetiştirilmek üzere Darü'l-Fünun'da bir İlahiyat Fakültesi tesis edilmesi, imamlık ve hatiplik gibi dini

hizmetlerin ifa edilmesinden sorumlu memurların yetişmesi için de ayrı okullar açılması kararlaştırıldı.”

Kanunda açıkça yer almamasına rağmen tüm mektep ve medreseler kapatılmış, mal varlıkları Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir. Madde 4'ün gereği olarak din eğitimi ve din hizmetlerinin ihtiyaç duyduğu memurların yetiştirilmesini MEB üstlenmiştir. Ancak Devlet, 1930'lu yıllara gelindiğinde istihdam imkânı ve bir üst öğrenime devam etme hakkı tanımadığı için bütün ilahiyat ve imam-hatip okullarını kapanmaya zorlayarak bu görevini ihmal etmiştir. Hatta diğer okullardaki din bilgisi derslerini bütünüyle müfredattan kaldırarak dini bilgilerden yoksun bir nesil yetişmesine zemin hazırlanmıştır. Bu itibarla özellikle Cumhurbaşkanlarının 'Milli Şef' olarak nitelendirildiği dönemlerde Devletin ve ebeveynlerin eğitimden beklentileri arasında ihtilaflar baş göstermiştir. İhtilafların temelinde eğitimin devlet tekeline alınması yer alıyordu. Bugün gelinen aşamada önemli mesafeler alınmasına rağmen her iki tarafı memnun edecek bir formüle ulaşıldığını söylemek mümkün değildir.

İkinci dünya savaşından sonra başta Avrupa ülkeleri olmak üzere dünya genelinde ulus devlet anlayışı yerini daha global yapılanmalara terk etmiştir. Dünyayı kan gölüne çeviren ulusalcı ve tek tipçi anlayışlar demode olmuş, demokrasi, insan hakları, çoğulculuk gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda evrensel düzeyde geçerliliği olan pek çok sözleşme imzalanarak yürürlüğe konulmuştur. Bu sözleşmelerin bir kısmında da eğitime ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin eğitim hakkını tanzim eden maddelerinin bazı bölümlerini 1954 yılında *çekince koyarak imzalayan* ülkeler arasındadır. Türkiye'nin çekincesi, "*İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi'ne Ek Protokol'ün 2. Maddesi, 3 Mart 1924 tarihi ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun hükümlerini ihlal*

etmez” şeklinde ifade edilmiştir. Bilindiği gibi sözleşmenin Ek 1 Nolu Protokol’ün 2. maddesinde eğitim hakkı koruma altına alınmıştır. Çekince konulan madde metninde kısaca:

“Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama hakkına saygı gösterir” denilmektedir.

Türkiye, Tevhid-i Tedrisat Kanunu dolayısıyla uluslararası antlaşmalara koyduğu çekincelere rağmen son yıllarda eğitimin demokratikleşmesi alanında önemli adımlar atmıştır. Bunlardan en önemlisi 1992 tarih ve 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Kanunu’nda 2011 yılında yapılan değişikliktir. Yeni yasa;

“Okul öncesi, ilk ve orta öğretim çağındaki öğrencileri bedeni, zihni, ahlaki, manevi, sosyal ve kültürel nitelikler yönünden geliştiren ve insan haklarına dayalı toplum yapısının ve küresel düzeyde rekabet gücüne sahip ekonomik sistemin gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak geleceğe hazırlayan eğitim ve öğretim programlarını tasarlamak, uygulamak, güncellemek; öğretmen ve öğrencilerin eğitim ve öğretim hizmetlerini bu çerçevede yürütmek ve denetlemek”

şeklinde değiştirilmiş, İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde yer alan *Öğrenci Andı* ’nın okutulmasından vazgeçilmiştir. Karma eğitimi düzenleyen yasalar doğrultusunda sadece kız öğrencilerin devam ettiği okullar açılmış, seçmeli ders havuzu bir hayli zenginleştirilmiş; demokrasiye, insan haklarına, fırsat ve imkân eşitliğine aykırı olarak meslek lisesi öğrencilerine uygulanan *katsayı* uygulaması yürürlükten kaldırılmıştır.

Eğitim alanında gerçekleştirilen iyileştirmelere rağmen uluslararası sözleşmelerin eğitimi ilgilendiren maddelerinin bir kısmına düşülen çekinceler devam etmektedir. Çekincelerin kaynağı olan Tevhid-i Tedrisat Kanununa göre, bütün okullar devletin yönetimi ve denetimi altında olup, bütün eğitim kurumlarında tek tip bir müfredat uygulanmaktadır.

Kanuna göre Türkiye’de hiçbir vakıf, cemaat, etnik ve dini grup veya şahıs özel okul açamaz ve farklı bir program hazırlayıp uygulayamaz. Çünkü öğretimde birliği öngören Kanun, eğitimle ilgili tüm yetki ve sorumlulukları Milli Eğitim Bakanlığına devretmiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte, alternatif uygulamalara, esnek eğitim modellerine, farklı dil, görüş ve inançlara uygun eğitim programları hazırlamak söz konusu olamamakta; eğitimin finansmanından müfredatına, ders kitaplarından istihdama, yönlendirmeden rehberliğe varıncaya kadar her şey Milli Eğitim Bakanlığının tasarrufunda yürütülmektedir. Bir başka ifadeyle Tevhid-i Tedrisat Kanunu tek tipçi bir eğitime zemin hazırlamakta; öğrenciler, ebeveynlerin değil devletin belirlediği değer ve kriterlerle şekillenmiş bir müfredat programıyla muhatap olmaktadır.

Son yıllarda demokratikleşme alanında gerçekleşen olumlu gelişmelere rağmen Türkiye, esnetilmiş olsa bile tek tipçi eğitimi öngören 19. yüzyıl dönemi ulus devlet paradigmasının yörüngesinden çıkabilmiş değildir. Örneğin eğitime ilişkin Uluslararası Sözleşmelere koyduğu çekinceler henüz kaldırılamamıştır. Oysa günümüz medeni dünyası ikinci dünya savaşından hemen sonra paradigmasını değiştirerek tekçi yapıdan çoğulcu yapıya yönelmiştir. Tek tipçi yapıyı savunmak, demokrasi ve insan haklarının öne çıktığı günümüz dünyasının gerçekleriyle örtüşmemektedir. Bu nedenledir ki, 19. yüzyıl mantığıyla yürürlüğe konulmuş tekçi eğitimi öngören yasalardan evrensel yasalara ve anlayışa uygun düzenlemeler yapılmalıdır. Dünya ile entegre olmaya çalışan Türkiye, statükodan kurtulmayı gerçekleştirebilecek siyasi iradeye ve deneyime sahip bulunmaktadır.

Tek tip insan yetiştirmeye endeksli bir eğitim sistemi ve programıyla bireyin özgürleşmesi, ufkunun ve hayal gücünün genişlemesini beklemek günümüzün gerçeklerine uygun düşmemektedir. Bu bakımdan eğitim politikaları, uygulamaları ve planlamaları öğretmen, öğrenci, veli ve idareci ilişkileri kesinlikle demokrasi ve özgürlük sorunuyla birlikte

ele alınmalıdır. Öğrencilere bürokrasiye itaat değil, özgürlüğün değeri kavratılmalıdır. Eğitimin genel amaçları, bireyi tek-tipleştirmek veya belirli bir ideolojiyi aşılamaktan ziyade çoğulculuk ilkesine göre planlanmalı; bireyin yeteneklerini açığa çıkartan, hayata özgürce bakabilen, hayal gücü yüksek bireyler yetiştirme yönünde programlara öncelik verilmelidir. Demokrasiyi ve insan haklarını eğitim sisteminin merkezine alan ülkelerin eğitime ilişkin hukuki metinlerinde ideolojik vurgular bulunmamalıdır. Nitekim İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 26. maddesinin 2. paragrafı eğitimin amaçlarını şu şekilde açıklamaktadır:

“Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirir.”

Bilindiği gibi çocukları ilgilendiren medeni veya ticari tüm konularda çocuklar adına velileri karar verme hakkına sahiptir. Çocuğun eğitim tarzını belirlemek de pekâlâ bu tür haklarla mukayese edilebilir. Esasen uluslararası hukuk, çocuğun eğitim hakkından gereği gibi faydalanabilmesi için ihtiyaç duyulan hukuki düzenlemeleri yapmıştır. Bu bağlamda evrensel düzeydeki antlaşmalara imza koyan devletler iç hukuklarında gerekli uyum yasaları çıkarmakla yükümlüdür. Bu çerçevede hazırlanan TC Anayasasının 90. Maddesi:

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz” hükmünü içermektedir.

Çocukların eğitim tarzını belirlemede velilerin hak sahibi olması aynı zamanda demokrasinin öngördüğü ‘çoğulculuk’ ilkesinin de gerekleri arasında yer alır. Özellikle Türkiye gibi bünyesinde farklı dinden, mezhepten, etnik kökenden vatandaşların yoğun olduğu ülkelerde çocukların göreceği eğitim tarzını belirlemede velilere inisiyatif tanımak ‘farklılıklara saygı’ bakımından büyük önem taşımaktadır.

Kurumsallaşma ve eğitim programları açısından çoğulculuk, farklı eğitim programları uygulama hürriyetine sahip özel eğitim ve özel öğretim kurumlarının varlığına imkân tanır. Böyle bir tabloda resmi ve özel öğretim kurumları da çoğulculuk ilkesine uyarak evrensel hukukun ebeveyne tanıdığı haklara saygı doğrultusunda düzenleme yaparlar. Esasen Türk Medeni Kanunu Madde 266’da yer alan,

“Çocuğun dini terbiyesini tayin ana babaya aittir. Ana babanın bu husustaki hürriyetini tahdit edecek (sınırlandıracak) her türlü mukavele muteber değildir. Reşit dinini intihapta (seçmede) hürdür”

hükmü de çocukların dini düşüncelerini seçmede anne ve babaya yetki vermektedir. Aynı yetkinin ebeveyne çocuklarının eğitim tarzını seçme konusunda da tanınması veli-okul kaynaşmasına katkıda bulunacaktır.

Ülkemizde Devlet, eğitimin amaç ve hedeflerini belirlemede mutlak bir yetkiyle donatılmıştır. Eğitim alanında tekelci davranan devlet anlayışının, ebeveynin *eğitim tarzını belirleme hakkına* riayet etmesi mümkün değildir. Öte yandan velilerin taleplerini dikkate alamayan, Devletin mecburi saydığı eğitim programlarını uygulamak zorunda bırakılan özel eğitim ve öğretim kurumlarının *özelliği* veya *özerkliğinden* söz edilemez. Ne yazık ki, okul ve ailenin işbirliği sadece okulun ve öğrencilerin maddi ihtiyaçlarını karşılamada söz konusu olabilmektedir. Bu tutumun sonucu olarak okul ve aile arasında sıcak ilişkiler kurulamamakta, velilerin tepkileri ve hoşnutsuzlukları ‘toplantılara iştirak etmemek, maddi ve manevi destekte bulunmamak’ şeklinde açığa çıkmaktadır.

Esasen ideolojik, taraflı ve tek tip insan yetiştirmeyi hedef edinen ve bu hedefi hukuki metinlerine yerleştiren eğitim sistemlerinde öğretmenlerin özgürlüğü de söz konusu olamaz. Oysa demokrasinin vazgeçilmez bir ilkesi olarak çoğulculuk, farklı düşüncelere karşılıklı olarak saygı gösterecek resmi/özel eğitim ve öğretim kurumlarının varlığını öngörmektedir.

Yani ülkemizin okullarında inanç, ırk ya da cinsiyet ayrımcılığını körükleyen görüşlerin itibar görmeyeceği düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

Türkiye’de eğitim kurumlarının yönetimi 14.06.1973 yılında kabul edilen ve hala yürürlükte olan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu çerçevesinde çizilen bir anlayışla yürütülmektedir. Kanunda geçen genel amaçlar ve arkasından sıralanan Milli Eğitiminin Temel İlkeleri incelendiğinde amacın, bireysel özgürlüklerin geliştirilmesi ve eğitim hakkının tesisi noktasında değil, daha çok devleti korumak yönünde kurgulandığı ve devletin eğitim aracılığıyla bir değer/ideoloji aşılama gayreti içerisinde olduğu görülür.

Çoğulculuğun yükselen bir değer olarak kabul edildiği günümüzde Türkiye’nin öğretimi birleştirmeye (tek tipleştirmeye) değil, bilakis eğitimi çeşitlendirme ve çoğulcu bir yaklaşıma ihtiyacı bulunmaktadır. Doksan yılı aşkın bir süredir tek-tipleştirme ve asimilasyonu hedef edinen eğitim sistemi siyasetçilerden uzmanlara, bürokratlardan velilere kadar hiç kimseyi memnun etmemiştir. Türkiye’nin çok kültürlü, çok dinli ve farklı etnik grupları barındıran sosyal dokusu mevcut eğitim sisteminin desteğiyle ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Oysa yasalarının büyük bir kısmında özgürlük, çoğulculuk, kültürel çeşitlilik vurgusu yapılan bir ülkede böylesine çelişkiler makul karşılanmamalıdır. Bir diğer ifadeyle insan haklarına saygılı, demokratik bir eğitimi savunan bir ülkenin eğitim konusunda devlet tekeli oluşturma hakkı olmamalıdır. Zira Devlet tekeli, resmi ideolojilerin doğmasına ve tartışmasız gerçekler gibi okutulmasına yol açar. Örneğin milli şeflik dönemi boyunca iktidar partisi olan CHP’nin ilke ve prensipleri genel geçer doğrular olarak eğitim programlarında yer almıştır (Uzun, 2010). Bazen vatandaşların dinlerini öğrenmeleri Devlet eliyle yasaklanmış bazen de Türkçe ezan gibi resmi ideolojinin geliştirdiği *resmi din* düşüncesi dayatılmıştır. Osmanlı İmparatorluğunu en zor zamanda 33 yıl başarıyla yöneten II. Abdülhamit, Kızıl Sultan olarak tanıtılmış, Sultan Vahdettin vatan haini olarak gösterilmiştir. Nitekim eski Başbakanlardan Bülent Ecevit,

“Vahdettin Vatan haini değildi” (haber7.com) diyerek resmi tarihin iddialarına tepki göstermiştir.

Türkiye'nin tek-tipçi eğitimi yerli ve milli anlayışlarımızla uyumlu olmayıp, çekince koyarak imzaladığımız uluslararası sözleşmelerin hükümleriyle çelişmektedir. Bu yüzden eğitim sistemine yönelik birçok eleştirinin merkezinde yer alan Tevhid-i Tedrisat Kanunu bu gerçekler ışığında yeniden değerlendirmeye alınmalıdır. Eleştirilerin önünü almak amacıyla özel okulların açılmasına izin verilmesi sorunların ortadan kalkmasına vesile olamamıştır. Çünkü özel okullar sivil değil, resmi müfredatı uygulamak ve MEB'e bağlı resmi okulların takip ettiği eğitim müfredatını aynen takip etmekle mükelleftirler. Özel okul olma vasıfları sadece Devlet dışı özel bir bütçe ile yönetiliyor olmalarıdır. Bu yönüyle Türkiye'de faaliyet gösteren özel okulların dünya standartlarının sahip olduğu bir özerkliğe sahip olduklarından söz edilemez.

4. İslam Hukukuna Göre Çocukların Eğitim Tarzını Belirlemede Ebeveyn Hakkı

İslam dini, Hıristiyan düşüncesinin aksine bütün çocukların günahsız bir şekilde dünyaya geldiğini kabul eder. Reşit oluncaya kadar da kendileriyle ilgili kararları verecek akli ve hukuki olgunluğa sahip değildirlere. Bu yüzden eğitilmeleri tamamen ebeveynlerinin sorumluluğuna bırakılmıştır. Çocuklar ebeveynlerinin yönlendirmesiyle hayır veya şer istikametinde büyürler. Eğitimleri ihmal edilirse kötülüğe meyledip başta kendileri olmak üzere, ailelerine ve topluma zarar verirler. Gazali'ye göre çocukların beslenip barınmasından olduğu gibi eğitimlerinden de hukuken ebeveynleri sorumludur (Gazali,1992). Keza Hz. Muhammed (sav):

“Dünyaya gelen her çocuk ancak fitrat üzerine doğar. Daha sonra ana ve babası onu Yahudi, Hıristiyan veya Mecusi yapar. Nitekim hayvan yavrusu da organları tam olarak doğar. Hiç o yavrunun burnunda, kulağında eksik-kesik bir yer görür müsünüz? Diye

sorduğunda, huzurda bulunan Ebu Hureyre de şu ayet-i kerimeyi (Rum, 30/30) okur; ‘Allah’ın insanları üzerine yaratmış olduğu fitrata (yaratma kanununa) dön. Allah’ın yaratması değiştirilemez. İşte dosdoğru din budur...” (Buhari, 1982: Tefsir 1; Ebu Davud 1981: Sünnet 17).

Hiz. Muhammed, bu Hadis’te çocukların eğitim ve öğretiminden anne ve babaların sorumlu olduğunu beyan etmiştir. Bu sorumluluğun bir delili de Kur’an-ı Kerim’de geçen “Mallarınız ve evlatlarınız sizin için bir imtihandır” (Teğabun, 64/15) ayeti kerimesidir. İmtihani kazanmanın bir yolu da hayırlı evlat yetiştirmekten geçer. Nitekim vefat ettikten sonra arkasından kendisine rahmet okuyan ve insanlığa hayırlı hizmetlerde bulunan bir evlat yetiştiren anne ve babaların amel defterinin açık kalacağı İslam Peygamberi tarafından müjdelenmiştir (Müslim, 1981: Vasiyye, 14).

Aile içi eğitim genel eğitimin en önemli basamağını oluşturur. Ailenin eğitici rolünü geliştiremeyen bir ülkenin okullarındaki eğitim-öğretim faaliyetleri başarılı olamaz. Baltacıoğlu’nun ifadesiyle “herkes ailenin irsiyeti gibi zihniyetini de taşır” (Baltacıoğlu, 1938) Çocuğun maddi ve bedensel ihtiyaçları yanında dini, ahlaki, toplumsal ve mesleki eğitim ve öğretime de ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaçların bir kısmı aile ortamında karşılanır. Bu bağlamda “Ey Müminler! Kendinizi ve aile halkınızı ateşten koruyunuz” (Tahrim, 66/6) mealindeki ayet, müfessirlere göre aile reisini, eşi ve çocuklarının eğitiminden sorumlu tutmuştur (Yazır, 1979). Bir aile reisi olarak Hiz. Nuh, inkârcılarla birlikte hareket eden oğlunu, “... Yavrucuğum! Bizimle beraber sen de bin! Kâfirlerle beraber olma!” (Hud, 11/42) şeklinde uyarır. Hiz. Lokman da “Yavrucuğum! Allah’a şirk (ortak) koşma! Çünkü şirk büyük bir zulümdür” (Lokman, 31/13) uyarısında bulunur. Kur’an, bu örneklerle babaların çocuklarını eğitmek amacıyla nasıl çaba harcadıklarına işaret etmektedir. Cessas (1993) bu ayetleri “Ailelerimize ve çocuklarımıza dini, hayırlı işleri ve göz ardı edilemeyecek ahlak kurallarını öğretmenin

görevimiz olduğuna delalet eder” şeklinde yorumlar. Ayrıca “*Ailene namazı emret, kendinde ona sabırla devam et!*” ve “*(Önce) en yakın akrabana uyar!*” (Şuara, 26/214) ayetlerini de bu görüşünü pekiştirmek amacıyla zikreder.

İslam dininin temel kaynakları anne ve babaya düşen eğitim ve öğretim görevinin içeriği hakkında detaylı bilgiler vermemiştir. Ebu Hureyre’den gelen bir rivayette Hz. Peygamber, “*Çocuğun babası üzerindeki haklarından biri, ismini ve eğitimini güzel yapmasıdır*” (Münavi, 1972), bir başka rivayette ise “... *Çocuğa yazı öğretmesi ve iyi terbiye etmesidir*” (Münavi, 1972) demektedir. Hz. Peygamber çocuklarının eğitimi konusunda müminlere yaptığı tavsiyelerin birinde de “*hiçbir baba, çocuğuna iyi terbiyeden daha iyi bir bağışta bulunamaz*” (Tirmizi, 1981: Birr, 33) buyurmaktadır. Çocuğa verilecek eğitim ve öğretim konusunda *güzel ahlak, yazı öğretilmesi, yüzme öğretilmesi, güreş öğretilmesi, ok atmak, ata binmek* gibi etkinlikler zikredilmektedir.

Küçük çocukların bakımı, gözetimi ve terbiyesi İslam fihında *Hidane Hakkı* başlığı altında geniş bir biçimde incelenmektedir. İslam hukukunda doğumla birlikte küçükler üzerinde üç türlü velayetin olacağı kabul edilir. Bunlar, doğrudan doğruya küçüğün *şahsına bağlı hakların* kullanımıyla ilgili velayet, küçüğün *mallarının koruma* ve idaresine yönelik velayet, üçüncüsü de küçüğün bedenen ve ruhen sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesini, *gözetilip eğitilmesini* konu alan velayet olup bu sonuncusu İslam hukukunda *hidane* terimiyle ifade edilir (Bardakoğlu, 1998). Bu kavram Kur’an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde bulunmamakla birlikte içeriği hakkında yukarıda örnekleri sunulan bilgiler yer almaktadır. İslam hukuku, temel kaynaklar çerçevesinde anne ve babaya çocuğun terbiyesi konusunda düşen görevleri ayrıntılı bir şekilde izah ederek bu görevin ihmali hakkında uygulanacak ceza ve tedbirleri tartışmıştır. Ancak çocukların eğitimini ilgilendiren program katı değildir ve ülkenin her yerinde genel geçer nitelikte, devletçe belirlenen zorunlu bir uygulamaya dönüşmemiştir. Eğitimde esas

alınan çerçeve Kur'an-ı Kerim ve onun doğrultusunda şekillenen Hz. Peygamber'in örnek alınması hususudur.

İslam hukuku, İslam'ın temel kaynaklarını esas alarak hidane hakkına ilişkin geniş kapsamlı eserler vermiş, hükümler koymuş ve uygulamaya geçmiştir. Hidane hakkı gibi çocuk haklarını bütün yönleriyle koruyan yasal düzenlemeler Batı hukuku ve evrensel hukuka ancak XX. yüzyılda girebilmiştir (Akyüz, 2000). Hidane (çocukları eğitme) hakkına sahip olan ebeveyn, okul ve öğretmen seçme hürriyetine de sahip olmuştur. Çünkü sıbyan mekteplerinden medreselere kadar okulların büyük bir kısmı vakıflara ait özerk kuruluşlar şeklinde faaliyet sergilemişlerdir. Her medresenin ders programı hatta metot ve teknikleri bir diğerinden farklı olabiliyordu. Kimi zaman aynı çatı altındaki müderrisler bile farklı yöntem ve teknikleri takip etmiştir.

Sonuç

Birinci dünya savaşından sonra ulus devletler kurulmuş, tek-tip insan yetiştirme düşüncesi, eğitim sistemlerinin amaçları arasında yer almıştır. Savaş sonrası kurulan ulus devletler *tek tipçi* insan yetiştirmeyi amaçlamışlardır. Başta Almanya ve İtalya'da olmak üzere birçok faşist diktatör bu anlamda bir hayli mesafe almışlardır. Savaş sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti de tek tip insan yetiştirmeyi amaçlamış ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile yol haritasını belirlemiştir. Ulus devlet anlayışının öngördüğü *tek tipçi* eğitim; hoşgörüden uzak, ötekileştirip asimile eden ve düşman kamplara bölünen kuşaklar yetiştirmiştir. Bu düşmanlıklar uluslararası ilişkilerin gerginleşmesine zemin hazırlamış, ikinci dünya savaşının patlak vermesine katkıda bulunmuştur.

İkinci Dünya savaşında milyonlarca insanın katledilmesi ve büyük maddi kayıplar insanlığı yeni arayışlara ve geçmişten ders çıkarmaya sevk etmiştir. Bu bağlamda özellikle insan hakları alanında pek çok uluslararası sözleşme hazırlanarak imza altına alınmıştır. İmza

altına alınan konular arasında eğitime ilişkin haklar da bulunmaktadır. Çocukların eğitim tarzını belirlemede anne ve babaların hakkı da, başta İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve Çocuk Hakları Sözleşmesi olmak üzere pek çok uluslararası sözleşme ile imza altına alınmıştır. Türkiye evrensel düzeyde kabul gören sözleşmelere Tevhid-i Tedrisat Kanununu gerekçe göstermiş ve çekince koyarak imzalamıştır.

İslam dinine göre çocukların eğitilmesi ve dinlerinin seçimi ve öğretimi konusunda yetkili merci anne ve babalardır. Bu hak, İslam hukukunda hidane hakkı olarak incelenmiş ve uygulanmıştır. Devlet, çocukların eğitim tarzını belirleme yetkisini büyük ölçüde ebeveynin inisiyatifine terk etmiş, eğitime ilişkin görevlerini yerine getirmeyenlere karşı müeyyide öngörmüştür. Eğitim kurumları bakımından da çoğulcu bir anlayışla hareket edilmekteydi. Mektep ve medreselerin büyük bir kısmı vakıflar, cemaatler veya diğer örgütlenmeler eliyle kurulup işletilmekteydi. Genel olarak müfredatı belirleme, öğretim yöntem ve tekniklerini seçme konusunda Devletin müdahalesi söz konusu olmamıştır.

Selçuklu ve Osmanlı Devletinin varisi olan Türkiye ise, XX. yüzyıla girerken eğitim hakkı alanında dünyada cereyan eden gelişmelere ayak uyduramamış, evrensel hukukun gereği olan anne ve babaların eğitim tarzını seçme hakkına riayet etmemiş, Tevhid-i Tedrisat Kanununun öngördüğü tek tipçi eğitim uygulamalarına son verememiştir. Sözü edilen eğitim politikası asimilasyonu, farklılıkları ortadan kaldırarak *tek-tipleştirmeyi* amaçladığından içerde ve dışarda eleştiri konusu olmuştur. Uluslararası sözleşmelerde yer alan 'eğitim tarzını belirleme hakkı'nı anne ve babalara çok görüp çekince koymak insan hakları karnesi bakımından Türkiye'nin itibarına fayda sağlamayacaktır.

Vizyon 2023 hedefleri belirlenirken evrensel değerleri görmezden gelerek statükoyu devam ettirmek Türkiye'nin çıkarına bir tavır olmayacaktır. Ayrıca aile ve okul işbirliğinin hem akademik başarı sağlayacağından hem de değerlerimize uyumlu nesiller yetişmesine katkı

sağlayacağından şüphe edilmemelidir. Temel strateji, bir ayağımızı yerli ve milli değerlerin üzerinde tutarak diğer ayağımızla evrensel standartları kuşatacak uygun hamleler yapmak olmalıdır. O halde eğitim hakkının tespitinde ve uygulamaya konulmasında uluslararası insan hakları standartları göz ardı edilmemelidir.

Eğitim hakkının tarihimizin, kültürel değerlerimizin ve evrensel hukukun öngördüğü standartlara kavuşturulabilmesi için yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Son yıllarda başta eğitimin genel amaçları konusu olmak üzere birçok alanda yasal düzenleme yapılmıştır. Ancak yapılan düzenlemeler evrensel standartları yakalayacak düzeyde olmamıştır. Yapılacak düzenlemelerde eğitim programlarının çeşitliliği ve kurumsal çoğulculuğun sağlanması ve anne - babaların sürece dâhil edilmesi esas alınmalıdır. Zira ebeveynlerin çocuklarının eğitim tarzını seçme hakkına sahip olması akademik başarıyı arttıracak, velilerin eğitim kurumlarını sahiplenmelerini sağlayacaktır.

Makalenin Bilimdeki Konumu

Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı

Makalenin Bilimdeki Özgünlüğü

Tek tip bir müfredat programının yürürlükte olması eğitim programları alanında yeni kuramların, yöntem ve tekniklerin geliştirilmesine sekte vurmaktadır. Karar aşamalarında sürece dâhil edilmeyen velilerin memnuniyet ölçüsü de sınırlı kalmaktadır. Bu bağlamda Milli Eğitim Politikalarının belirlenmesinde Uluslararası standartlara uyum sağlanmalı ve çekinceler adım adım kaldırılmalıdır. Şüphesiz demokrasi, insan hakları ve çoğulculuk ekseninde Uluslararası Standartlara uyumlu bir eğitim politikasının uygulanması hem akademik hem de değerler eğitimi alanında çitanın yükselmesine imkân sağlayacaktır.

Kaynaklar

Akyüz, E. (2000). *Çocuğun haklarının ve güvelliğinin korunması*, Ankara: MEB Yayınları.

- Baltacıoğlu, İ. H. (1938). *Toplu tedris*, İstanbul: Anka Kitabevi.
- Bardakoğlu, A. (1998). *TDV İslam ansiklopedisi*, İstanbul: XVII/468-471.
- Bolay S. H. ve Sarıkavak, K. (2001). *Din kültürü ve ahlak bilgisi*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Buhari, E. A. (1981). *el-Camiu's-sahih*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Bumin, K. (1983). *Batı'da devlet ve çocuk*, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Cessas, A. (1993). *Ahkamu'l-Kur'an*, Beyrut: Daru'l-Fikr.
- Devellioğlu, F. (1970). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*, Ankara: Doğu Matbaası.
- Doğru, O. (2004). *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi içtihatları*, I/53, 181.
- Ebu Davud, S. (1981). *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Erdoğan, M. (1996). *Anayasal demokrasi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gazali, M. (1992). *İhya'u ulumi'd-din* (Çev. Ali Arslan), İstanbul: Akit Yayınları.
- Gürol, A. (2012). Okulöncesi eğitime temel olan görüşler, *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. Gülaçtı, F ve Tümkaya, S.), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- İsfahani, R. (1992). *el-Müfredat*, Beyrut: Daru'l-Kalem.
- Kaboğlu, İ. Ö. (1998). *Özgürlükler hukuku*, İstanbul: AFA Yayınları.
- Koçer, H. A. (1974). *Türkiye'de modern eğitimin doğuşu ve gelişimi*, Ankara: MEB Yayınları.
- Münavi, Ş. M. (2012). *Feyzu'l-kadir şerhu camiu's-sağir*, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Müslim, H. (1981). *es-Sahih*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Önen, M. (1991). *Hukukun temel kavramları*, İstanbul: DER Yayınları.
- Şahin, D. (2012). Erken çocukluk dönemine yönelik temel eğitim programları ve yaklaşımlar, *Erken Çocukluk Eğitimi* (Ed. Diken, İ. H.), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Tirmizi, M. (1981). *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Uzun, H. (2011). Tek parti döneminde yapılan Cumhuriyet Halk Partisi kongreleri temelinde değişmez genel başkanlık, Kemalizm ve milli şeflik kavramları, *İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. IX (20-21), 233-271.
- Velidedeoğlu, H. V. (1990). *12 Eylül karşı devrim*, İstanbul: Evrim Yayınları.
- Yaşar, N. (1991). *Avrupa insan hakları sistemi ve Türk hukukunda eğitim hakkı ve özgürlüğü* (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. (2007). *Hak dini Kur'an dili*, İstanbul: Akçağ Yayınları.

Yücel, M. S. (2016). *Türkiye'de yabancı okullar ve azınlık okulları (1925-1926)* (Doktora tezi), Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

<http://www.haber7.com/siyaset/haber/102626-ecevit-sultan-vahdettin-hain-degildi> (erişim 28.11.2017).

Summary

Problem Statement

While entering into a new millennium, the concepts such as *democracy, pluralism, human rights and freedoms* have gained significance as common values of humanity. As in a number of fields and in applications in the field of education as well, the criteria related with democracy, pluralism and human rights and freedoms have been accepted as standards. One of the discussion fields of education is the volume of initiative given to parents in determining the education style of their children. Starting with the Universal Declaration of Human Rights and Convention of the Rights of the Children, in numerous international agreements, it has been adjudicated that the right to determine the children's education style belongs to the parents.

Turkey has made a lot of regulations for the sake of democratization of education in the last 15 years. However, though Turkey confirmed the international agreements regulating fundamental human rights, she signed them by making reservations about some Articles of some sections which regulate education rights. The decree which submits initiative to parents about determination of the children's education style takes place among the items about which reservation has been made. The reason why Turkey has made reservation in *parents' determination right of children's education style* taking place in International agreements is because of 1924 dated the Act of Unification of Education because this Act makes all decisions about education and it gives the application right to National Education Ministry.

On the one hand Turkey tries to obey the democratic education, the respect to human rights and pluralism principles as a requirement of International Agreements; on the other hand, she is face to face to take the necessary actions with the laws giving the initiative to NEM in every respect. At this point, *parents' right in determining the style of Children education* stands as a problem.

Findings and Discussions:

The fact that such a curriculum is in force hinders developing new hypotheses, methods and techniques in the field of educational programmes. In addition, the parents' satisfaction volume which is not included in taking decision process remains limited. This is because the authority

to determine the education style is in the monopoly of the state; and the philosophy and values suggested by the state are taken as basis in preparing the course curriculums; and this limits the participation of parents in the process. However, it is quite natural that the philosophy and values that are appreciated by parents to be different from that of the state which retains the power to govern the state. The necessity in which the differences were seen as problems and which they should be eliminated was a natural target of 'nation state', particularly common in Europe in 1920s. Yet, the differences are accepted as richness not problem today. In this context, the solution of the problem should not be ignored by either partner, but they should cooperate.

In parallel with the fact that coalition periods were closed and that powerful political governments overtook the authority, crucial steps have been taken towards sharing the initiative between state and parents. Particularly, the fact that student oath was abolished, and that coefficient application was terminated, and that Religion Culture and Morale Information lesson and Alevism were included in the curriculum, and that Kurdish, Arabic, Prophet's Life and Holly Qur'an lessons were taken among the optional courses were appreciated by the parents. Meanwhile, styles of school were diversified. Stemming from laws necessitating coeducation, the schools where only maidens attended were opened, so the options also increased. As a result, actions were taken to ensure compatibility with pluralism principle.

Conclusions and Recommendations:

Particularly, in UN Universal Declaration of Human Rights and Convention on the Rights of Children and in a number of agreements, it is emphasized that the initiative to determine children's education style should belong to parents. Also, Islamic Law studies this fact under the title of *Hidane Right* that parents possess in assigning their children's religion.

However, Turkey has preferred to make a reservation to the International Agreements about determining the children's education style since it is not compatible with Unification Education Law in force. For this reason, some problems stemming from laws are still being experienced, though improvements have been made in practice.

In order to make the education right catch up with the standards, which International Law suggests, it is a necessity of our history and cultural values to be based on tolerance and respect so that legal regulations can be made. In recent years, the improvements have not been at the level to catch up universal standards although legal regulations; primarily in general objectives of education and a lot of fields have been performed. In the regulations that will be carried out,

the diversities of education, providing institutional pluralism and including parents in the process are to be taken as bases. Because the fact that parents have a right to choose the style of their children's education will enhance academic success; and this will let the parents own the educational institutions.

Keywords: Parents, Right to Education, Education Style, Pluralism.